

НАЦІОНАЛЬНИЙ
АВІАЦІЙНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
(Україна)

Гуманітарний інститут
Кафедра англійської філології
і перекладу

НАЦИОНАЛЬНЫЙ
АВИАЦИОННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ
(Украина)

Гуманитарный институт
Кафедра английской филологии
и перевода

СИБИРСКИЙ
ФЕДЕРАЛЬНИЙ
УНИВЕРСИТЕТ

(Російська Федерація)
Інститут економіки, управління
та природокористування
Кафедра
ділової іноземної мови

СИБИРСКИЙ
ФЕДЕРАЛЬНИЙ
УНИВЕРСИТЕТ

(Российская Федерация)
Институт экономики, управления
и природопользования
Кафедра
делового иностранного языка

ФАХОВИЙ ТА ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

Збірник наукових праць

Сборник научных трудов

СПЕЦІАЛЬНИЙ І ХУДОЖЕСТВЕННИЙ ПЕРЕВОД: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

Київ
«Аграр Медіа Груп»
2014

УДК: 81' 25 (063)(081)
ББК Ш107я431
Ф 296

Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка. – К.: Аграр Медіа Груп, 2014. – 444 с.

Збірник містить тексти доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції з питань теорії та практики перекладу, що відбулась 4-5 квітня 2014 року на кафедрі англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (м. Київ, Україна).

Спеціальний и художественный перевод: теория, методология, практика: сборник научных трудов / под общей ред. А.Г. Гудманяна, С.И. Сидоренко. – Киев: Аграр Медиа Групп, 2014. – 444 с.

Сборник содержит тексты докладов VII Международной научно-практической конференции по актуальным вопросам теории и практики перевода, которая состоялась 4-5 апреля 2014 года в Национальном авиационном университете (г. Киев, Украина).

General and Specialist Translation / Interpretation: Theory, Methods, Practice: International Conference Papers. – Kyiv: AgrarMedia Group, 2014. – 444 p.

The book contains papers presented by the participants of the 7th International Conference on theory and practice of translation / interpretation held at the National Aviation University (Kyiv, Ukraine) on 4-5 April 2014.

Голова організаційного комітету:

Гудманян А.Г., д-р філол. наук, проф.,
в.о. директора Гуманітарного інституту
Національного авіаційного
університету (Україна)

Председатель оргкомитета:

Гудманян А.Г., д-р філол. наук, проф.,
и.о. директора Гуманитарного института
Национального авиационного
университета (Украина)

Заступники голови оргкомітету:

Сидоренко С.І., канд. філол. наук,
доцент каф. англійської філології і
перекладу Гуманітарного ін-ту НАУ;

Заместители председателя оргкомитета:

Сидоренко С.И., канд. філол. наук,
доцент каф. англійської філології і
перекладу Гуманитарного ин-та НАУ;

Разумовська В.А., канд. філол. наук,
проф. кафедри ділової іноземної мови
Ін-ту економіки, управління та
природокористування Сибірського
федерального університету, голова
Красноярського регіонального
відділення Спільки перекладачів Росії

Разумовская В.А., канд. філол. наук,
проф. кафедри делового іностраниого
языка Ін-та економіки, управління и
природопользования Сибирского
федерального університета,
руководитель Красноярского
регионального отделения Союза
переводчиков России

*Рекомендовано до друку вченою радою Гуманітарного інституту
Національного авіаційного університету (Протокол № 2 від 12.03.2014 р.)*

ISBN 978-617-646-247-7

© Колектив авторів, 2014

© Національний авіаційний університет, 2014

Методологія «культурного повороту» в сучасному перекладознавстві і проблеми адекватності в перекладі

Термін «культурний поворот» стосується методологічних змін, які активно розпочалися в західному перекладознавстві у 1980-ті. Ці зміни позначилися не лише на теорії, але й на практиці перекладу. Переклад розглядався не як відокремлена лінгвістична діяльність, а як продукт ширшого культурного контексту. Одним з перших теоретиків, хто прийняв цю позицію, був Андре Лефевр [1]. Він наголошує, що переклад може вивчатися як одна зі стратегій культурного розвитку, зв'язок двох культур. Одним з наріжних каменів культурного підходу в перекладознавстві є критика лінгвістичного підходу та поняття еквівалентності як відправної точки теоретизації перекладу [2, с. 2].

«Культурний поворот» у перекладознавстві пов'язаний із загальними тенденціями розвитку гуманітарних наук, передусім лінгвістики – зокрема з виникненням когнітивного підходу до вивчення мови, який став домінуючим на початку 1980-х років, та з подальшим «дискурсивним переворотом» [3, с. 7]. Вагомим кроком в утвердженні методології «культурного повороту» став збірник «Переклад, історія та культура» за редакцією С. Басснет та А. Лефевра [4]. В цій праці показано, що переклад є могутнім способом творення культури та засобом, за допомогою якого нові нації можуть творити власну ідентичність у власних країнах. Крім того, С.Басснет та А.Лефевр наголошують, що переклад – це переписування, а переписування – це маніпуляція, за допомогою якої перекладач може впливати на літературу. До того ж, усі переписування відображають певну ідеологію. Вони також впроваджують нові концепції, жанри та інновації [4, с. 7].

1985 року було опубліковано збірку “The Manipulation of Literature” за редакцією Т. Германса. Метою видання було встановити нову парадигму дослідження літературного перекладу [7, с. 48]. Основним акцентом став перехід від тексту до культури. Таким чином, на межі 1980-х і 1990-х рр. фокус західного перекладознавства перемістився з лінгвістичних особливостей тексту-джерела на функцію перекладу в цільовій культурі [3, с. 6]. Мову стали розглядати не як автономну систему, а як частину культури, а текст – не як статичний та ізольований лінгвістичний фрагмент, а як те, що насамперед залежить від рецепції читача [3, с. 52]. Метою перекладознавців було також

показати, що переклад – не жанр літератури, а головний літературний інструмент, який може бути використаний для «маніпулювання» певним суспільством для створення певного типу культури.

В українському перекладознавстві (М. Зеров, М. Рильський, Г. Кочур, В. Коптілов, Р. Зорівчак, М. Новикова та ін.) було вже давно продемонстровано: українські перекладачі, починаючи з середини ХІХ століття, своїми перекладами послідовно намагалися подолати стереотип «мови для хатнього» та розвивали виражальні засоби української мови. Вибір текстів для перекладу був зумовлений культурними потребами тогочасних читачів. Ще однією метою перекладачів було збагатити репертуар українського театру та поставити його на один щабель з іншими театрами світу. Ширше зв'язок українського перекладу з процесами націєтворення практично одночасно з появою праці Л. Венуті «Місцеві кошти на непередбачені витрати: переклад і національні ідентичності» («Local Contingencies: Translation and National Identities») [8], (та використовуючи подібні методологічні засади) дослідив у своїй монографії «Український художній переклад: між літературою і націєтворенням» М. Стріха [6]. Зауважмо, що ознаки «культурного повороту» простежуються у працях К. Чуковського, М. Новикової, М. Стріхи, О. Чередниченка, ще до його появи у західному перекладознавстві. Так, у своїй праці «Высокое искусство» [7], К. Чуковський висловлює думки, які перегукуються з думками А. Лефевра, щодо спотворення оригіналу перекладом та маніпуляції літературою [3, с. 9].

Від часу «культурного повороту» (“cultural turn”), що утвердився в західному перекладознавстві на початку 1990-х рр., ряд помітних і впливових досліджень були присвячені тому, яким чином переклад сприяв проєктові антиколоніального опору та зміні/формуванню національної ідентичності. Так, відомий американський дослідник і перекладач з романських мов Л. Венуті [8] у своїй класичній праці “Local Contingencies: Translation and National Identities” досліджує випадки Німеччини кінця 18 століття (де мовою панівних верств була французька), Китаю початку ХХ століття (який перебував у напівколоніальному статусі, але де відбувалися процеси активної модернізації) й Каталонії першої половини ХХ століття (де режим генерала Франко забороняв каталонську мову й силоміць накидав каталонцям кастильську «загальноіспанську» ідентичність). Л. Венуті наголошує, що своїми перекладами німецькі, китайські й каталонські перекладачі відповідного періоду намагалися сформуванню національну ідентичність шляхом отождолення читачів з певним національним дискурсом, який чітко відмежовувався від провідних іноземних націй [8, с. 187].

Випадок Каталонії демонструє виразну паралель з Україною. Каталонська мова й література упродовж століть пригнічувалися могутніми сусідами, але в період пізнього середньовіччя та з початком національного відродження в XIX сторіччі пережили яскраве піднесення. Використання каталонської мови довгий час було заборонено, так само як і української [9, с. 4]. Відтак каталонські перекладачі доклали великих зусиль для того, щоб каталонська мова стала багатого, гнучкою та елегантною і щоб твори провідних письменників світу були наявні в національному каноні, утверджуючи тим повностатусність національної культури. При цьому за часів режиму генерала Франко діяльність цих перекладачів і друк їхніх текстів здійснювалися в сусідній Франції, подібно до того, як головним полем для друку українських перекладів у роки дії Емської заборони (1876-1905) була Галичина, що перебувала в складі відносно ліберальної Австро-Угорщини.

Зуважмо, що А. Лефевр був не першим, хто вважав переклад частиною ширшого культурного контексту. Схожу теорію розробив Ітамар Евен-Зогар. Такі теоретики, як американка Марія Тимошко, використовують переклад для вивчення балансу сили між культурами, які відображені в мовах. М. Кронін багато писав про вплив глобалізації на перекладацьку діяльність. Чимало з постколоніальних перекладів можна розглядати як «культурний поворот», який перемістився в соціально-культурну площину. Крім того, давно відомо, що переклад може розширити словник цільової мови. Так, наприклад, якщо в оригіналі є слово, що досі не має еквіваленту, перекладач створює нове слово [1]. Автор також зазначає, що переклад так чи інакше зазнає впливу ідеології. Таким чином, «культурний поворот» ще раз показав: переклад має ширший культурний контекст. А фокус на культурі та ідеології дає змогу визначити соціально-політичні основи перекладу. Сьогоднішні західні дослідники єдині в тому, що на переклад суттєво впливає ідеологія, - яку диктує уряд чи яку обирає перекладач.

Крім того, за твердженням Деніса Меркла, слідом за «культурним поворотом» в перекладознавстві відбувся «соціологічний поворот». Відповідно до нього об'єктом вивчення став перекладач як член соціокультурного суспільства [10, с. 175-187]. Такі праці як “Descriptive Translation Studies”, 1972/2000 («Описове перекладознавство») Джеймса Холмса та “Descriptive Translation Studies and beyond”, 1995 («Описове перекладознавство й поза ним») Гідеона Турі забезпечили теоретичну структуру та методологію дослідження [10, с. 175-187]. Вчені наголошують, що перекладач – член суспільства і саме від нього, від його поведінки залежить сприйняття перекладу, адже

сам перекладач – у першу чергу читач. І саме від нього та його поведінки залежить рецепція іноземного продукту іншими читачами. Так, Г. Турі вважає, що перекладачі діють в межах різних соціокультурних оточень, а отже, мають різні норми й принципи їхньої перекладацької поведінки [10, с. 175-187].

Ще однією порушеною в рамках «культурного повороту» проблемою став зв'язок перекладу із процесами націєтворення. У своїй праці «Місцеві кошти на непередбачені витрати: переклад і національні ідентичності» Л. Венуті стверджує, що переклад може сприяти формуванню національної ідентичності через вибір текстів та розвиток дискурсивних стратегій для їх перекладу [8, с. 180]. Той чи інший текст може бути вибраний для проведення аналогій та висвітлення проблем, з якими зіткнулася нація, або для створення специфічного дискурсу, що доти не існував.

В пошуках моделі формування нації, німецькі перекладачі застосовували метод «відчуження», французькі перекладачі – метод адаптації, а китайські приймали західні цінності. Згідно з Л. Венуті, використовуючи переклад для формування національної ідентичності, перекладачі розкривають суперечливі умови своїх націоналістських програм [8, с. 187]. Зазначмо, що українські перекладачі від початку ХІХ століття також дискутували щодо допустимої міри використання «українізації» реалій. Пізніше, порівнюючи перекладацьку практику П. Гулака-Артемовського, П. Куліша та М. Старицького, М. Зеров наголошував: що кращий перекладач той, який далі пішов у подоланні народно-поетичного стилю (інакше кажучи, хто подолав ранню практику «доместикації», притаманну перекладові початку ХІХ ст., і почав наближатися до «форенізації»). Проте пізніші дослідники (М. Новикова, М. Стріха, В. Чернецький) показали: «доместикація» в ранніх українських перекладах так само була маркуванням їхньої відмінності від панівного імперського дискурсу, а отже (в термінології Л. Венуті) може розглядатися як ще один спосіб реалізації «націоналістичних програм».

Тож, як бачимо, проаналізовані Л. Венуті в рамках методології «культурного повороту» випадки з Каталонією, Німеччиною, Францією та Китаєм демонструють виразну паралель з Україною, адже, як продемонстрував М. Стріха та інші дослідники, українські перекладачі намагалися сформувати українську мову та націю за допомогою перекладу. Їхні переклади носили характер реалізації програми модернізації української мови та літератури. «Культурний поворот» допоміг зосередити увагу на окремих літературних і загальнокультурних факторах в процесі перекладу, який почали

розглядати як культурну стратегію, що відображає чи руйнує існуючі соціально-культурні норми.

Література

1. Lefevere Andre. The cultural turn in translation studies [Electronic resource] : article / Andre Lefevere. – Mode of access : URL : http://npTEL.iitm.ac.in/courses/109104050/pdf_version/lecture19.pdf. – Title from the screen.
2. Marinetti Christina. Cultural approaches. [Electronic resource] : article / Christina Marinetti. Mode of access :URL : http://www2.warwick.ac.uk/fac/arts/english/currentstudents/postgraduate/masters/modules/translationstud/marinetti_cultural_approach.pdf. – Title from the screen.
3. Кам'янець А. Інтертекстуальна іронія та переклад / А. Кам'янець, Т. Некряч. – К. : Вадим Карпенко, 2010. – 176 с.
4. Translation/History /Culture : A Sourcebook / ed. by A. Lefevere. – London and New York : Routledge, 1992. – 182 p.
5. Shell-Hornby Mary. The Turns of Translation Studies : New paradigms or shifting viewpoints? / Mary Shell-Hornby. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2006. – 208 p.
6. Стріха М. В. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням / М. В. Стріха. – К. : Факт, 2006 – 344 с.
7. Чуковский К. Высокое искусство / Корней Чуковский. – М. : Советский писатель, 1968. – 384 с.
8. Venuti Lawrence. “Local Contingencies: Translation and National Identities.” In Nation, Language, and the Ethics of Translation / Lawrence Venuti ; [edited by Sandra Bermann and Michael Wood]. – Princeton : Princeton UP, 2005. – p. 177 – 202.
9. Chernetsky V. Nation and Translation: Literary Translation and the Shaping of Modern Ukrainian Culture,” in Brian J. Baer, ed., Contexts, Subtexts, and Pretexts: Literary Translation in Eastern Europe and Russia / V. Chernetsky – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins, 2011. – 29 p.
10. Beyond descriptive studies. Investigations in homage to Gideon Tory / [edited by Anthony Pym, Miriam Shlesinger, Daniel Simeoni]. – Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins publishing company, 2008. – 433 p.

Сергей Антонов

г. Минск, Республика Беларусь

Типологические признаки и алгоритм перевода нормативно-технических документов

Перевод стандартов и нормативно-технических документов является одной из сложнейших разновидностей научно-технического перевода. В частности в силу большого количества итераций, предшествующих выходу качественного перевода. При этом осмысление практических и теоретических основ данного направления показывает, что это – комплексный интеллектуальный процесс.

ЗМІСТ

Анатолий Алексеев. Когнитивная контрастивная стилистика и перевод..	3
Валерия Алексеева. Деятельность переводчика при выполнении перевода с листа с иностранного языка	8
Julieta Alós. Text Comprehension in Translator Training: A Relevance-Theory Approach to English-Arabic Translation Process Data	13
Марина Альошина. Методологія «культурного повороту» в сучасному перекладознавстві і проблеми адекватності в перекладі.....	17
Сергей Антонов. Типологические признаки и алгоритм перевода нормативно-технических документов	21
Сергей Антонов. Лингводидактические основания обучения интерпретации текста в различных типах дискурса в процессе подготовки переводчиков.....	24
Иветта Арзамасцева. Перспективы использования электронных словарей-гезаурусов в САПР для перевода технической документации.....	29
Алсу Ашрапова, Айсылу Мубаракшина. Лингвокультурологические особенности перевода идиом с английского на русский и татарский языки (на примере идиомы с лексемой “cat”).	33
Yulia Baklagova. Language for Professional Communication: Ways of Semantic Adaptation of English “Cloud Technologies” Terms.....	38
Ирина Баклан. Пресуппозиції у перекладі німецької ділової кореспонденції (на матеріалі комерційних листів)	42
Наталія Башук. Соціокультурна компетенція майбутнього перекладача.	46
Elena Beloglazova, Viktor Kabakchi. Traditional vs “Internal” Translation: Two Strategies	50
Катерина Білецька. Переклад анімаційного мультфільму як особливого виду креолізованого тексту.....	54
Наталія Білоус, Тетяна Семигінівська. Професійно важливі якості майбутнього перекладача авіаційної галузі	59
Александр Бушев. Заимствованные слова и концепты в русском экономическом и общекультурном дискурсах	63
Ольга Васильченко. Переводы во сне и наяву	69